

Alena Leshkevich

Maria Curie-Skłodowska University, Lublin (Poland)
e-mail: alena.i.leshkevich@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-8376-7736>

Нематэрыяльная культурная спадчына Беларусі і Польшчы ў асвятленні медыя – аналіз на прыкладзе абраду „Конікі” ў Давыд-Гарадку і „хаджэння з казой” на Куявіі*

Intangible Cultural Heritage of Belarus and Poland in the Media – an Analysis Based on the Example of “Koniki” Carolling in Dawyd-Haradok and “Walking with a Goat” in Kuyavia

Niematerialne dziedzictwo kulturowe Białorusi i Polski w przekazie medialnym – analiza na przykładzie obrzędu „Koniki” w Dawyd-Haradku i „chodzenia z kozą” na Kujawach

Abstract

The article analyses the similarities and differences in the representation of intangible cultural heritage in Belarusian and Polish press materials and social networks, which in the long run may serve to develop recommendations on the creation of an Ethical Code for journalists and other authors working with intangible cultural heritage. This text reflects not only the position of the researcher, but also that of a journalist and activist, who has been covering topics related to intangible cultural heritage in the Belarusian media since 2012, working in different cultural institutions, and since 2008 has been associated with the NGO “Students’ Ethnographic Association” accredited by UNESCO to provide advisory services to the Intergovernmental Committee in the framework of the 2003 UNESCO Convention for the safeguarding of Intangible Cultural Heritage.

* Артыкул напісаны падчас рэалізацыі стыпендыі польскага камітэта па справах UNESCO (рашэнне № 186/E/2023), праект „Niematerialne dziedzictwo kulturowe Białorusi i Polski w przekazie medialnym (analiza porównawcza i rekomendacje)” [Нематэрыяльная культурная спадчына Беларусі і Польшчы ў асвятленні СМІ (параўнаўчы аналіз і рэкамендацыі)] пад навуковым кіраўніцтвам доктара хабілітаванага Катажыны Смык, прафесара Універсітэта Марыі Кюры-Складоўскай у Любліне на кафедры нематэрыяльнай культурнай спадчыны Інстытута навук аб культуры.

Keywords: intangible cultural heritage, media, annual rites

Abstrakt

Przedmiotem analizy są podobieństwa i różnice prezentacji niematerialnego dziedzictwa kulturowego w białoruskiej i polskiej prasie oraz mediach społecznościowych. Wyniki badań mogą posłużyć jako przyczynek do opracowania wytycznych kodeksu etycznego dziennikarzy i jednostek pracujących z niematerialnym dziedzictwem kulturowym. Artykuł ujmuje nie tylko stanowisko badaczki, ale jednocześnie dziennikarki i działaczki, która od 2012 r. pisze dla białoruskich mediów o zagadnieniach związanych z niematerialnym dziedzictwem kulturowym (autorka pracowała także w instytucjach kulturowych, a od 2008 r. jest związana z organizacją pozarządową „Studenckie Stowarzyszenie Etnograficzne”, akredytowaną przez UNESCO).

Słowa kluczowe: niematerialne dziedzictwo kulturowe, media, obrzędy doroczne

Анагацыя

У артыкуле разглядаюцца падабенствы і адрозненні ў асвятленні нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў беларускіх і польскіх публікацыях у прэсе і сацыяльных сетках, што ў перспектыве можа стаць падставай для выпрацоўкі рэкамендацый па стварэнні этычнага кодэксу журналістаў і іншых актараў, якія працуюць з нематэрыяльнай культурнай спадчынай. Артыкул напісаны не толькі з пазіцыі даследчыцы, але таксама і журналісткі, якая з 2012 г. асвятляе тэмы, звязаныя з нематэрыяльнай культурнай спадчынай, у беларускіх медыя, а таксама практыка – некаторы час аўтарка працавала ва ўстановах культуры, а з 2008 г. звязана з РМГА „Студэнцкае этнаграфічнае таварыства”, якое акрэдытавана UNESCO як арганізацыя-кансультант па пытаннях нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Ключавыя словы: нематэрыяльная культурная спадчына, медыя, каляндарныя абрады

Уступ

Нематэрыяльная культурная спадчына (у тэрміналогіі канвенцыі UNESCO 2003 г. (Convention, 2003, par. 2.1), далей НКС) з’яўляецца важным чыннікам ідэнтычнасці ў большасці краін свету, што паказвае вялікая колькасць дзяржаў, якія ратыфікавалі міжнародную Канвенцыю аб ахове НКС (Convention, 2003) – 183 са 195 на 10.10.2024. У сваю чаргу, папулярызацыя – істотны складнік аховы НКС, што адзначана ў дакументах UNESCO (Convention, 2003, par. 2.3; Ethical Principles, 2015, par. 7; Operational Directives, 2022, par. 105.a). Вялікую ролю ў папулярызацыі НКС адыгрываюць медыя. Таму даследаванні асвятлення НКС у медыя істотныя для захавання спадчыны. У сваёй дзейнасці UNESCO звяртае шмат увагі на медыя таксама па-за кантэкстам аховы НКС (Michałowska,

2020, s. 409–411, 417–432), што падкрэслівае іх вялікую грамадскую значнасць, у тым ліку як аб'ектаў навуковага асэнсавання.

Мэта артыкула – выяўленне падабенстваў і адрозненняў у асвятленні НКС у беларускіх і польскіх медыя, што ў перспектыве можа стаць падставай для выпрацоўкі рэкамендацый па стварэнні этычнага кодэксу журналістаў і іншых актараў, якія працуюць з НКС¹. Гэты тэкст напісаны не толькі з пазіцыі даследчыцы, але таксама і журналісткі, якая з 2012 г. асвятляе тэмы, звязаныя з НКС, у беларускіх медыя, а таксама практыка і актывісткі – некаторы час аўтарка працавала ва ўстановах культуры, а з 2008 г. звязана з РМГА „Студэнцкае этнаграфічнае таварыства”, якое акрэдытавана UNESCO як арганізацыя-кансультант па пытаннях НКС. Рознабаковы вопыт дачыненняў з элементамі НКС дазволіў аўтарцы узбагаціць сваё ўспрыманне спадчыны, што выяўляецца ў пашырэнні перспектывы навуковага аналізу.

У тэксце прааналізавана асвятленне ў СМІ двух каляндарных абрадаў – шчадравання „Конікі” ў Давыд-Гарадку (Столінскі р-н Брэскай вобл. Беларусі) і „хаджэння з казой” на Куявіі (гістарычны рэгіён у паўночна-заходняй частцы цэнтральнай Польшчы). Каляндарныя абрады складаюць значную частку намінацый у нацыянальных спісах НКС: каля 1/3 у Польшчы (Krajowa) і каля 1/4 у Беларусі². У Рэпрэзентацыйным спісе НКС чалвецтва і ў Спісе НКС, якая патрабуе тэрміновай аховы, якія вядзе UNESCO, Беларусь і Польшча таксама ў вялікай ступені прадстаўлены элементамі, звязанымі з каляндарнымі святамі. Таму можна сцвярджаць, што вынікі аналізу асвятлення ў СМІ выбраных прыкладаў могуць быць рэпрэзентатыўнымі і карыснымі для аховы іншых элементаў НКС.

Для параўнання асвятлення НКС у медыя прааналізаваны:

- журналісцкія артыкулы ў інтэрнэт-СМІ;
- матэрыялы ў сацыяльных сетках.

Адбор матэрыялаў праводзіўся з мая 2023 г. па люты 2024 г. з выкарыстаннем пошуку google, пошуку на сайтах найбольш папулярных беларускіх і польскіх СМІ, пошуку па хэштэгах у сацыяльных сетках. Для больш глыбокага аналізу выбраныя пераважна публікацыі апошніх пяці гадоў, што тлумачыцца ўнясеннем даследаваных элементаў НКС у нацыянальныя спісы ў 2020 г.³ (пасля гэтай

¹ Вынікі аналізу выкарыстаны аўтаркай падчас ідэнтыфікацыі пагроз для НКС, якія ствараюць медыя (Leshkevich 2024).

² Адпаведнік польскага Дзяржаўнага спіса НКС [Krajowa lista NDK] у Беларусі – Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей (Dzâržaŭny), у які ўнесены і матэрыяльныя, і нематэрыяльныя аб'екты, у тым ліку выявы гербаў беларускіх гарадоў, што не адпавядае духу Канвенцыі UNESCO аб ахове НКС 2003 г. Паралельна вядзецца Інвентар НКС (Inventar), які не мае афіцыйнага статусу, але змяшчае больш інфармацыі.

³ У выпадку шчадравання „Конікі” элемент НКС дэ-юрэ стаў нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасцю Беларусі пасля пастановы Міністэрства культуры ад 3 студзеня

працэдуры колькасць матэрыялаў у медыя ўзрастае). Прааналізавана больш за 40 артыкулаў у СМІ. Што да матэрыялаў з сацсетак, аналізаваліся цэлыя старонкі, а не асобныя пасты. Для напісання артыкула выкарыстана інфармацыя, размешчаная больш чым на 20 старонках.

Кароткае апісанне даследаваных кейсаў

Шчадраванне ў Давыд-Гарадку адбываецца напярэдадні Старога Новага года, 13 студзеня. Па мястэчку ходзяць гурты пераапанутых, якіх называюць „конікі” ад галоўнага персанажа – вершніка на кані. Хаця гэта гарадская традыцыя, падобныя калядныя абыходы „з канём” былі вядомыя ва ўсходнепалескіх і цэнтральнабеларускіх вёсках (Bas'ko, Valodzina і Kucharonak, 2010, s. 59; Valodzina, Kucharonak і Smirnova, 2012, s. 60, 62), а таксама на сумежнай тэрыторыі Украіны (Koval'čuk, 2021, s. 264). Да таго ж, аднапавярховая забудова Давыд-Гарадка мае хутчэй вясковы, чым гарадскі, характар. У СМІ і сацсетках давыд-гарадоцкае шчадраванне фігуруе як вясковая традыцыя. Вершнік на кані як персанаж абыходаў падчас каляндарных святаў вядомы ў вясковай і гарадской культуры шматлікіх іншых народаў, у т. л. палякаў (Jełowicki, 2018; Klimek, 2014). Шчадраванне ў Давыд-Гарадку адрозніваецца ад іншых беларускіх каляндарных абрадаў большай колькасцю гуртоў пераапанутых у населеным пункце і даданнем да традыцыйных персанажаў новых⁴, у выніку чаго ствараюцца большыя гурты.

У навуковай літаратуры давыд-гарадоцкіх „Конікаў” згадваў Васіль Ліцвінка (1998, s. 179–180), а разгорнутае апісанне на аснове палявых матэрыялаў 1990-х гг. зрабіла Таццяна Кухаронак (2001, s. 23–27, 31, 34, 171–173, 210–212). Частка гэтага апісання была паўторна апублікавана з дадаткам матэрыялаў Рэгіны Гамзовіч (Bas'ko, Valodzina і Kucharonak, 2008, s. 49, 54). Прыклад шчадравання „Конікі” прыводзіць Таццяна Мармыш, аналізуючы пагрозы, якія стварае для беларускай НКС унясенне элементаў у Дзяржаўны спіс (Marmysh, 2020,

2020 г., аднак дэ-факта рашэнне пра гэта прынята на пасяджэнні навукова-метадычнай Рады пры тым жа міністэрстве 11 снежня 2019. У большасці выпадкаў менавіта 2019 г. фігуруе ў медыя як дата ўнясення абрада ў Дзяржаўны спіс, і гэтай пазіцыі аўтарка прытрымлівалася ў папярэднім артыкуле (Leshkevich, 2023b, s. 195).

⁴ Аўтарка прапанавала класіфікацыю новых вобразаў у давыд-гарадоцкіх гуртах пераапанутых адпаведна крыніцы іх паходжання: 1) масавая культура СССР і постсавецкіх краін; 2) суветныя казкі і літаратура; 3) заходняя масавая культура; 4) культура Усходу, падобна, засвоеная праз постсавецкую альбо заходнюю масавую культуру (Leshkevich, 2023b, s. 196). Пытанне стаўлення удзельнікаў гуртоў пераапанутых да новых персанажаў асветлена ў папярэдніх артыкулах аўтаркі (Leshkevich, 2023b, s. 197; Leshkevich, 2024, s. 98).

Адна з груп „Конікаў” у Давыд-Гарадку 13 студзеня 2017 г. Фота Алены Ляшкевіч

s. 321–322). Аўтарка гэтага тэксту апісала „Конікаў” пасля выезду ў Давыд-Гарадок у 2017 г. (Leshkevich, 2022, s. 33–34) і прасачыла трансфармацыю абраду, параўноўваючы яго з „хаджэннем з казой” на Куявіі (Leshkevich 2023b).

„Хаджэнне з казой” на Куявіі адбываецца ў апошні тыдзень перад Вялікім постам: пераапранутых можна сустрэць у куюўскіх вёсках ужо ў Тлусты чацвер, але найбольш гуртоў ходзіць у аўторак перад Попельнай серадай. Гэты звычай захаваўся ў жывой традыцыі ў ваколіцах Брэста Куюўскага, Любраньца, Інаўроцлава, а таксама ў саміх гэтых гарадах. Яго даследвалі і апісвалі шматлікія навукоўцы, у тым ліку Оскар Кольберг (1962 [1867], s. 210–211), Барбара Стальмахоўска (1933), Каліна Складоўска-Антановіч (1963, 1990), Барбара Кшыжаняк (2001), Ханна Лапатыньска (2009, 2020, s. 234–238, 247–249), Крыстына Паўлоўска (1988, 1990, 1998, 2009)⁵ і Беата Вонсік (Pawłowska i Waśik, 2014). У 2022–2024 гг. даследаванні на Куявіі праводзіла аўтарка гэтага тэксту, у выніку чаго паўсталі артыкулы (Leshkevich 2023a, 2023b⁶) і зборная праца выкладчаў і студэнтаў ІЕіАК UW (Leshkevich i Waszczyńska 2023).

⁵ Пазначаны толькі выбраныя публікацыі даследчыцы, якая напісала на тэму „хаджэння з казой” на Куявіі значна больш.

⁶ У артыкуле аўтарка няправільна зрэферавала пазіцыю К. Паўлоўскай: „Krystyna Pawłowska wywodzi *chodzenie z kozą* na Kujawach od *podkoziolka*, którego częścią było według niej

Група пераапанутых *Koza Florianowo* 10 лютага 2024 г. Фота А. Ляшкевіч

Хаця „хаджэнне з казой” на Куяві адбываецца на Запусты, а шчадраванне „Конікі” ў Давыд-Гарадку – напярэдадні Старога Новага года, гэтыя звычэй тыпалагічна блізкія, бо іх аснову складае абыход двароў пераапанутымі персанажамі як частка абраду пераходу у тэрміналогіі Арнольда Ван Генэпа (1909), і таму параўнанне іх асвятлення ў медыя абгрунтаванае. У абодвух выпадках абыходы праходзяць спантанна, без умяшальніцтва работнікаў культуры, хаця праводзяцца і арганізаваныя „зверху” мерапрыемствы: у выпадку Куяві гэта гмінныя прагляды запустных гуртоў у Тапульцы, Ізбіцы Куяўскай і Любраньцы, а таксама шэсце ва Ёлацлаўку, а ў Давыд-Гарадку – канцэрт з дыскатэкай на Цэнтральнай плошчы і конкурс на лепшага „коніка”. У абедзвюх даследаваных мясцовасцях да традыцыйных персанажаў у гуртах пераапанутых дадаюцца новыя. Абодва элементы ўнесены ў нацыянальныя спісы НКС у 2020 г.

pierwotnie kołędowanie [Pawłowska 2009: 30–31]” (Leshkevich 2023, 204). Гэты сказ варта чытаць наступным чынам: „Krystyna Pawłowska rozpatruje *podkoziolok* i *chodzenie z kozą* jako części obrzędu zapustnego, w którym zabawa podkoziolkowa traci znaczenie obrzędowe, chociaż zachowuje nazwę, a zwyczaj *chodzenia z kozą* funkcjonuje nadal”.

Параўнанне матэрыялаў у прэсе

Галоўная розніца між матэрыяламі ў беларускай і польскай прэсе палягае на тым, што ў Беларусі пра элементы НКС часта пішуць і агульнанацыянальныя, і мясцовыя інтэрнэт-сайты, а ў Польшчы гэтай тэматыкай больш цікавяцца рэгіянальныя і лакальныя медыя.

Сярод журналісцкіх артыкулаў пра шчадрванне „Конікі” за апошнія 5 гадоў прааналізавана 8 рэпартажаў на агульнанацыянальных сайтах і старонках тэлеканалаў (Kalesnikava, 2020; Telekanal ONT, 2020; V David–Gorodke, 2020; Śiryj, 2022; Ākubenok, 2022; Tut, 2023; Stas’ko, 2024; Śiryj, 2024), 2 артыкулы на агульнабеларускіх сайтах культурніцкай тэматыкі (Gamzovič, 2020; Zagorskaā, 2022) і больш за 10 матэрыялаў рэгіянальных СМІ (Media-Poles’e, 2020; Mel’nik, 2020; TRK Brest, 2020; Foto-video, 2022; Mel’nik, 2022; Nikiforenko 2023; Kak prohodit, 2024; «Labčanka», 2024; Adhaty, 2024; Nikiforenko, 2024 і інш.). Некаторыя медыя асвятляюць калядаванне ў Давыд-Гарадку з году ў год, а раённая газета „Навіны Палесся” (сайт Polese.by) часам піша пра „Конікаў” двойчы на сезон. Інфармацыю пра „Конікаў” змясціў сталічны партал minsknews.by (Egorenkova, 2023), што сведчыць на карысць цікаўнасці беларусаў-гараджан да „вясковых” тэм. Пра давыд-гарадоцкае шчадрванне зрабіла перадачу польскае радыё Wnet (Vasil’, 2023), беларуская рэдакцыя якога арыентуецца пераважна на дыяспару беларусаў у Польшчы.

Да 2020 г. тэматыку НКС асвятлялі і беларускія дзяржаўныя, і незалежныя СМІ. Пасля 2020 г. цікаўнасць дзяржаўных медыя захавалася, а рэдакцыі большасці незалежных медыя праз рэпрэсіі з боку дзяржавы апынуліся ў эміграцыі і маюць менш магчымасцяў, каб ствараць уласныя рэпартажы з каляндарных святаў. Тым не менш, такія матэрыялы часам выходзяць. Рэдакцыі знаходзяць і іншыя шляхі працы з тэматыкай НКС, паўторна публікуючы ўласныя старыя артыкулы, даючы на сваіх сайтах матэрыялы з сацсетак блогераў, якія знаходзяцца ў Беларусі, і ствараючы апісальныя тэксты пра каляндарныя святы без рэпартажнага складніка.

На парталах wp.pl і interia.pl не атрымалася знайсці артыкулаў пра „хаджэнне з казой” на Куявіі. „Gazeta Wyborcza” пісала пра гэты элемент НКС толькі аднойчы ў сувязі з яго ўнясеннем у Нацыянальны спіс, да таго ж на рэгіянальнай, торунскай, старонцы (Kujawskie, 2021). На gr.pl інфармацыя пра куяўскае „хаджэнне з казой” таксама з’явілася аднойчы (Kapustnik, 2017), да таго ж з памылкай: замест слова „zapustnik” выкарыстоўваецца „kapustnik”. На onet.pl акрамя інфармацыі пра ўнясенне „хаджэння з казой” на Куявіі у Нацыянальны спіс НКС (Janikowski, 2021) змешчаны два рэпартажы з шэсця запустных гуртоў ва Ёлацлаўку (Tradycja, 2014; Korowód, 2018). На сайце national-geographic.pl адзіны артыкул пра „хаджэнне з казой” на Куявіі распавядае пра ўнясенне элемента НКС у Нацыянальны спіс (Chodzenie, 2021); што цікава, гэты матэрыял

змешчаны ў раздзеле „Прырода”. На фоне іншых агульнаацыянальных польскіх СМІ цікаўнасцю да тэматыкі НКС вылучаецца Polskie Radio, якое змясціла шэраг матэрыялаў пра „хаджэнне з казой” на Куявіі (Dorosz, 2021; Okraska, 2023; Ostatki 2024; Zareba 2024) – гэта прадукцыя Радыёцэнтра народнай культуры [Radiowe Centrum Kultury Ludowej] і праграмы „Kiermasz pod Kogutkiem”.

Што да тэлебачання, на агульнапольскіх старонках TVP і TVN няма матэрыялаў пра „хаджэнне з казой”⁷, а Polsat аднойчы змясціў рэпартаж з шэсця ва Ўлацлаўку (Z głową, 2018). Матэрыялы пра даследаваны элемент НКС мае рэгіянальны аддзел TVP3 Bydgoszcz (Ormanowska, 2020; Sikorska, 2021; Kurowska, 2022; Sikora, 2022; Rakowicz, 2023).

Пра „хаджэнне з казой” на Куявіі пішуць рэгіянальныя і лакальныя сайты (Lewicka-Ritter, 2021; Maciejewska, 2023; Fuminkowska, 2024a, 2024b; Podkoziółek, 2024), а таксама старонкі адукацыйнай і аграрнай тэматыкі (Rosińska, 2021; Koza, 2019; Chodzenie, 2019). Вялікая частка гэтых матэрыялаў змяшчае абвесткі пра шэсце запусных гуртоў у Влацлаўку альбо рэпартажы з яго. Пра каштоўнасць „хаджэння з казой” для куявян сведчаць апісанні візітаў запусных гуртоў на старонках органаў мясцовага самакіравання (Urząd, 2023; Kujawskie, 2024; Radosny, 2024). Можна сказаць, што зацікаўленасць рэгіянальных і лакальных медыя спадчынай сваёй мясцовасці і значна меншая ангажаванасць у тэматыку НКС агульнаацыянальных СМІ – гэта з’ява, характэрная для вялікай часткі Польшчы: напрыклад, энтузіязм лакальных медыя, выкліканы ўнясеннем UNESCO традыцыі кракаўскіх шопак у Рэпрэзентатыўны спіс НКС чалавецтва, заўважыла Аліцыя Соцько-Муха; яна ж адзначыла, што лакальныя медыя асвятляюць вынікі штогадовага конкурсу шопак у Кракаве (Soćko-Mucha, 2023, s. 44, 48). Сярод медыя, якія распаўсюджваюць інфармацыю пра калядных „барадачоў” са Славатычаў [brodacze ze Sławatycz] – таксама ў асноўным рэгіянальныя і лакальныя, а не агульнапольскія, СМІ (Smyk, 2016, s. 121, 129).

Матэрыялы беларускіх СМІ часцей, чым польскіх, выходзяць у форме рэпартажаў з каляндарных святаў. У Польшчы часта рэпартажы публікуюць без пазначэння аўтара (ад імя рэдакцыі), што ў Беларусі сустракаецца вельмі рэдка. У польскіх артыкулах часцей змяшчаюць архіўныя і музейныя матэрыялы, каментары экспертаў, чаго не хапае беларускім СМІ. У беларускіх публікацыях часта даюцца каментары носьбітаў НКС – удзельнікаў гуртоў пераапраанутых і гаспадароў, якія іх прымаюць падчас абыходаў. У польскіх СМІ удзельнікаў абыходаў цытуюць радзей, чым у беларускіх, а каментары гаспадароў аўтарцы артыкула ў польскай прэсе ўвогуле не сустраліся. У беларускіх рэпартажах часта згадваецца, што элемент НКС, якому прысвечаны матэрыял, унесены ў Нацыянальны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей: пра гэта кажуць

⁷ Гэта не значыць, што такіх матэрыялаў не паказвалі па тэлебачанні ці што іх няма ў архівах тэлеканалаў. Гэтых пытанняў аўтарка не даследавала.

носьбіты, эксперты, самі журналісты, праўда, часам блытаючы Нацыянальны спіс са спісамі UNESCO; аднак зусім няшмат СМІ зрабілі матэрыялы з асновай сюжэту уласна аб унясенні элемента ў спіс. У Польшчы апублікавана шмат матэрыялаў пра ўнясенне „хаджэння з казой” на Куявіі ў Дзяржаўны спіс НКС, але ў пазнейшых рэпартажах са святкаванняў гэты статус рэдка згадваецца. Удзельнікі даследаваных запустных гуртоў часта не ведаюць пра яго, але адзначаюць, што ў апошнія гады (уласна пасля ўнясення ў спіс) узрасла ўвага да іх спадчыны з боку даследчыкаў і прэсы⁸.

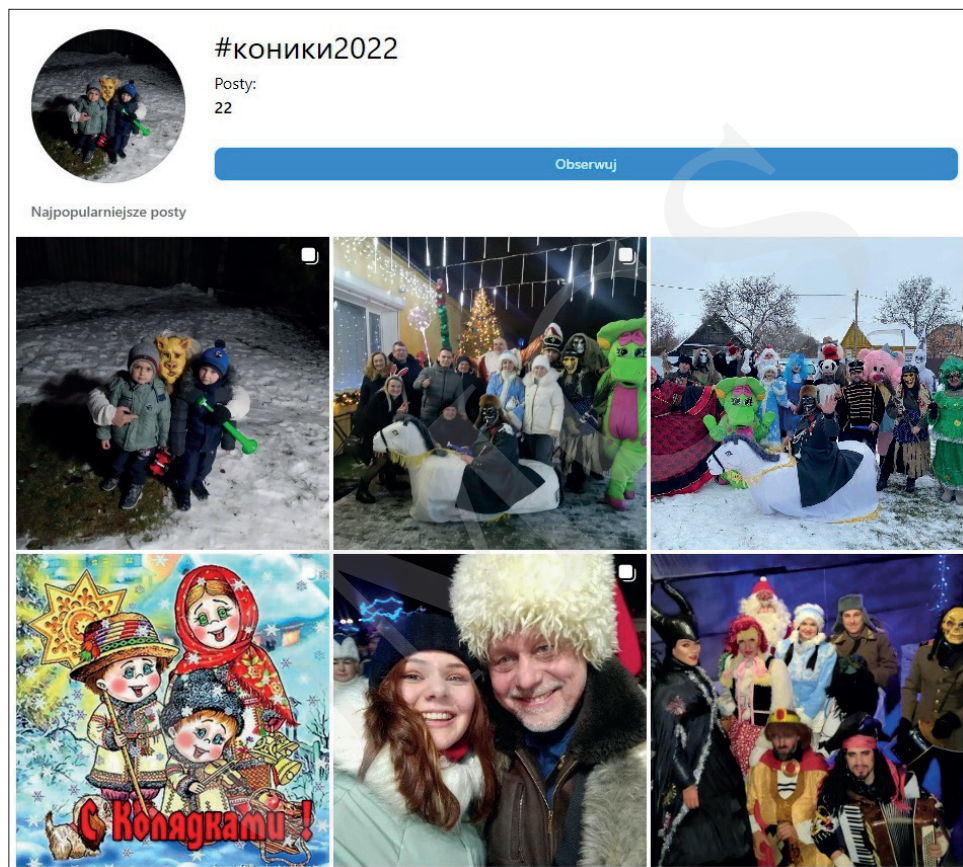
Параўнанне матэрыялаў у сацыяльных сетках

Падача інфармацыі пра аналізаваныя элементы НКС у сацсетках Facebook і Youtube адрозніваецца перш за ўсё тым, што ўдзельнікі куяўскіх гуртоў пераапраанутых у большасці выпадкаў расказваюць пра сябе самі ці за іх гэта робяць гаспадары дамоў, якія яны наведваюць – так ці інакш, удзельнікі мясцовай супольнасці, а пра давід-гарадоцкіх „конікаў” часта паведамляюць прыезджыя блогеры (Jaraszewicz, 2023; Skvarcheuski, 2023, HolidayAndTravel, 2019, Gnomik Vasâ, 2023). Інакш выглядае сітуацыя ў Instagram, дзе, мяркуючы па кантэнце профіляў, самі жыхары Давід-Гарадка, у тым ліку удзельнікі калядных гуртоў, змяшчаюць здымкі „Конікаў”, што паказвае пошук па тэгах. У польскім сегменце Instagram па тэгу #zapusty змешчаны пераважна фота пончыкаў і зусім няшмат – пераапраанутых персанажаў, у тым ліку куяўскіх. Матэрыялы прэсы і сацсетак узаемапраанікальныя: СМІ змяшчаюць свае рэпартажы ў сацсетках і наадварот, робяць артыкулы на сайце на аснове матэрыялаў з сацсетак (Ad khaty, 2024; Tut, 2023).

Шматлікія відэа „хаджэння з казой” маюць у Youtube па некалькі тысяч праглядаў. Верагодна, большасць гэтых матэрыялаў здымаюць гаспадары, да якіх прыходзяць гурты пераапраанутых, альбо іншыя жыхары Куявіі. Такія высновы можна зрабіць, прааналізаваўшы кантэнт каналаў і заўважыўшы, што чалавек, які здымае, часта знаходзіцца на ганку дома (Rolnik Pracuje, 2019; Rolnik Szuka, 2021; Koza 5533, 2021; Majster Rafał, 2023)⁹. Цікавы прыклад – канал карыстальніцы Magda G., дзе змешчаны выключна відэа „хаджэння з казой”, вялікая частка якіх была знята на адным і тым жа падворку, які ў 2010–2024 гг. наведвалі розныя групы пераапраанутых. У адрасе канала пазначана @WiwatZapusty, а ў апісанні – „Hej Koza!:)” (Magda G.).

⁸ З палявых нататак аўтаркі 1.03.2022 г., 19-21.02.2023 г., 10-13.02.2024 г.

⁹ Пададзены спасылкі на відэа з найбольшай колькасцю праглядаў, не старэйшыя за 5 год, якія знойдзены на Youtube па запыце „Koza Kujawy”.

Printscreen вынікаў пошуку ў Instagram па тэгу #коники 2022

У аўтаркі не атрымалася знайсці ў сацсетках старонак, прысвечаных выключна „Конікам”, у той час як амаль кожная група пераапраанутых на Куявіі мае ўласную старонку ў Facebook, звычайна з назвай, утворанай па мадэлі „Koza” плюс <назва вёскі>, (напрыклад, „Koza Kruszyn”, „Koza Paniewo”). Такія старонкі створаны ў 2010–2020-х гг., маюць па 200–1200 падпісчыкаў. Найбольш пастоў, што чакана, з’яўляецца падчас Запустаў ці падрыхтоўкі да іх. Публікуюцца таксама віншаванні з Калядамі і Вялікаднем. Супольная старонка куяўскіх запустных груп у Facebook – „Kujawskie Zapusty” (Kujawskie). Там публікуюцца абвесткі, відэа, сучасныя і архіўныя здымкі. Такая сітуацыя не ўнікальная для Польшчы: напрыклад, групы калядных „дзядоў” з ваколіц Жыўца таксама маюць уласныя старонкі ў Facebook і агульную старонку „Dziady sąu rok!!!”.

Аўтарка артыкула ацэньвае матэрыялы старонкі „Kujawskie Zapusty” як каштоўную крыніцу для даследчыкаў: напрыклад, можна даведацца, якія складанасці маюць жыхары Куявіі падчас падрыхтоўкі да Запустаў – шукаюць

гурт, да якога можна было б далучыцца падчас абыходу дамоў, альбо часткі касцюмаў (маска Смерці, галава Мядзведзя); сфармаваныя групы, у сваю чаргу, найчасцей шукаюць музыкаў альбо кіроўцу з трактарам і/ці прычэпам да яго, але часам таксама людзей, якія хацелі б далучыцца да абыходу двароў, бо групы маюць гатовыя касцюмы, але недастаткова ахвочых у іх пераапрацуца. Старонка „Kujawskie Zapusty” створана 28 студзеня 2014 г., за месяц да Запустаў, і на 16 снежня 2023 г. мела каля 4 тыс. падпісчыкаў, а на 20 лютага 2024 г., пасля чарговых Запустаў, – ужо больш за 4,3 тыс. Як паведаміў адзін з адміністратараў, пісьмова адказваючы на пытанні аўтаркі:

Nasza strona prowadzona jest przez osoby prywatne kultywujące obrzęd *chodzenia z kozą* na Kujawach. Celem prowadzenia strony jest podziwianie pięknej tradycji kujawskich zapustów a także pomoc uczestnikom grup, którzy poszukują strojów, sprzętu, kierowców itp.¹⁰.

Найбольш пастоў публікуецца на старонцы падчас Запустаў, непасрэдна перад імі і пасля, хаця і ў іншы час матэрыялы таксама з’яўляюцца. Пішучы адміністратару, карыстальнік у любую пару году адразу ж атрымлівае аўтаматычны адказ „Dziękujemy za wiadomość. Prawdopodobnie przygotowujemy się do zapustów. Wkrótce się odezwiemy”¹¹ і толькі праз нейкі час адказвае адміністратар. Амаль адразу пасля Запустаў уверсе старонкі мяняецца фонавы здымак і з’яўляецца дата наступнага Тлустага чацвярга (напрыклад, „Widzimy się 08/02/2024” альбо „Do zobaczenia 27.02.2025”). Аналізуючы матэрыялы, змешчаныя на старонцы, можна зрабіць выснову, што непасрэдная падрыхтоўка да Запустаў пачынаецца ўжо за два месяцы – напрыклад, 5 снежня 2023 г. апублікавана абвестка „Kozą Lubraniec poszukuje kierowcy z ciągnikiem na zapusty”, а 16 снежня 2023 г. – „Akordeonista poszukuje grupy zapustnej! Toruń i okolice” (Запусты былі 8–13 лютага 2024 г.). Праўда, адміністратар старонкі сцвярджае, што „Przeważnie pełną parą przygotowania zaczynają się po Nowym Roku”¹². Назіранні за групай „Kujawskie Zapusty” і за старонкамі асобных куяўскіх гуртоў пераапраанутых дазваляюць сцвярджаць, што „хаджэнне з казой” важнае для жыхароў Куявіі і гэты звычай прысутнічае ў грамадскай свядомасці цэлы год, а не толькі падчас Запустаў.

Высновы

Матэрыялы медыя ў Беларусі і Польшчы адрозніваюцца перадусім тым, што ўдзельнікі куяўскіх гуртоў пераапраанутых самі сябе прадстаўляюць, альбо

¹⁰ З ліставання 17.12.2023 г.

¹¹ Аўтарка атрымлівала такія адказы ў лютым і снежні 2023 г.

¹² З ліставання 17.12.2023 г.

гэта робяць іншыя жыхары Куявіі, у той час як пра каляднікаў з Давыд-Гарадка пішуць не толькі мясцовыя, але і прыезджыя журналісты і блогеры. Суадносна, і інфармацыя ў медыя ў выпадку „хаджэння з казой” разлічана хутчэй на спажывцоў з уласнага рэгіёну, а пра „Конікаў” чытаюць па ўсёй Беларусі і нават за мяжой. Такім чынам, можна сказаць, што НКС успрымаецца як частка агульнабеларускай, а не толькі рэгіянальна-лакальнай культуры.

У папулярызацыі куяўскага звычаю значную ролю адыгрываюць сацыяльныя сеткі, а для палескага больш істотныя публікацыі на сайтах СМІ. Галоўная розніца між журналісцкімі матэрыяламі дзвюх краін у тым, што ў Беларусі пра элементы НКС часта пішуць папулярныя агульнанацыянальныя грамадска-палітычныя інтэрнэт-парталы альбо сайты культурніцкай тэматыкі, а ў Польшчы НКС цікавяцца хутчэй рэгіянальныя і лакальныя медыя, а таксама СМІ са спецыялізацыяй у галіне адукацыі і сельскай гаспадаркі. Да 2020 г. тэматыка НКС у роўнай ступені цікавіла і беларускія дзяржаўныя, і незалежныя СМІ. Пасля 2020 г. цікаўнасць захоўваецца, але ў незалежных СМІ, рэдакцыі якіх праз рэпрэсіі з боку дзяржавы апынуліся ў эміграцыі, маюць менш магчымасцей адлюстраваць такую зацікаўленасць у рэпартажных матэрыялах.

Магчыма, розніцу ў зацікаўленасці тэматыкай НКС агульнанацыянальных СМІ ў Беларусі і Польшчы можна патлумачыць тым, што НКС успрымаецца як частка вясковай культуры, якая з’яўляецца больш значнай для ідэнтычнасці беларусаў, чым палякаў. У Польшчы толькі ў апошнія гады назіраецца „паварот да сялянскасці” [zwrot ludowy], а агулам нацыянальная культура будзеца вакол інтэлігенцыі і шляхты, на гістарычна «высокай культуры». Праявы сялянскай культуры ў Польшчы асацыююцца з рэгіяналізмам.

У Беларусі яшчэ з савецкага часу, задоўга да ратыфікацыі Канвенцыі UNESCO аб ахове НКС, склалася сістэма цэнтралізаванай дзяржаўнай падтрымкі фальклору, праўд „народнай культуры”. Часта такая падтрымка мела ідэалагічныя, прапагандысцкія мэты дэманстрацыі пераваг савецкага ладу і добрых умоў жыцця ў вёсцы, што захавалася ў час існавання незалежнай Беларусі, лёгка трансфармаваўшыся пад уплывам тэрміналогіі UNESCO ў сістэму аховы НКС. Улада ўспрымае НКС як рэсурс для дэманстрацыі сваіх поспехаў, што адлюстроўваецца ў публікацыях дзяржаўных СМІ. Аднак, НКС цікавіць і аўдыторыю незалежных медыя, што, магчыма, можна патлумачыць сантыментамі да пытанняў нацыянальнага адраджэння (традыцыйная культура і, суадносна, НКС разглядаецца як адна з яго крыніц).

У Польшчы ўнясенне элемента НКС у Дзяржаўны спіс асвятляюць і агульнанацыянальныя, і рэгіянальна-лакальныя СМІ, але ўжо праз год факт знаходжання элемента ў гэтым спісе згадваецца рэдка, а агульнанацыянальны парталы не публікуюць новых рэпартажаў аб „хаджэнні з казой”. У Беларускіх СМІ само ўнясенне элемента НКС у Дзяржаўны спіс не з’яўляецца папулярным сюжэтам, але ў рэпартажах пра калядны абрад „Конікі” неаднаразова згадваецца

факт ягонага знаходжання ў спісе, які, праўда, часам блытаюць са спісамі UNESCO. У абедзвюх краінах увага СМІ да элементаў НКС узрастае пасля іх унясення ў дзяржаўныя спісы.

Большую ўвагу да афіцыйнага статусу элемента НКС у Беларусі можна было б патлумачыць большай значнасцю фармальных інстытуцый у менш дэмакратычнай, чым Польшча, дзяржаве, аднак тады ўзнікае пытанне, чаму значна слабей, чым у Польшчы, асвятляецца набыццё такога статусу. Магчыма, інфармацыя з дзяржаўных устаноў проста не даходзіць аператыўна да шырокага кола СМІ. Пытанне патрабуе дадатковых даследаванняў.

Пра важнасць „хаджэння з казой” для мясцовай супольнасці жыхароў Куявіі сведчаць матэрыялы пра абыходы прыватных дамоў і афіцыйных устаноў, якія гаспадары дамоў змяшчаюць у сацсетках, а ўстановы – у сацсетках і на сваіх афіцыйных сайтах. Давыд-гарадоцкія „Конікі”, наколькі вядома аўтарцы, не наведваюць афіцыйныя установы, а гаспадары рэдка размяшчаюць матэрыялы пра гурты пераапанутых, якія іх павіншавалі, у сацсетках, што, аднак, хутчэй сведчыць аб невысокай папулярнасці сацсетак, чым аб невысокай ацэнцы ўласнай спадчыны. Жыхары Давыд-Гарадка ахвотна і станоўча каментуюць прыход „Конікаў” журналістам.

Матэрыялы медыя могуць стаць каштоўнай крыніцай для даследавання і маніторынгу элементаў НКС. Вынікі медыяаналізу на прыкладзе абраду „Конікі” ў Давыд-Гарадку і „хаджэння з казой” на Куявіі можна экстрапаляваць на іншыя элементы НКС.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Documents / dokumenty

Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. (2003). Pobrano z: <https://ich.unesco.org/en/convention> (dostęp: 28.02.2024).

Dzáržauŋny spis gistoryka-kul'turnyh kaštoŋnascej Rěspublikì Belarus'. (b.d.). [Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. (б.д.)]. Pobrano z: <http://gospisok.gov.by/?size=10&page=531> (dostęp: 10.10.2024).

Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage. (2015). Pobrano z: <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866> (dostęp: 28.02.2024).

Krajowa Lista Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. (b.d.). Pobrano z: <https://niematerialne.nid.pl/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe/krajowa-lista-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego/> (dostęp: 28.02.2024).

Operational Directives s for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. (2022). In: *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. 2022 Edition* (p. 25–95). Pobrano z: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts_2022_version-EN_.pdf (dostęp: 28.02.2024).

Internet pages / strony internetowe

- Ad haty da haty ì da galoŭnaj scèny – „Koniki” u David-Garadku.* (2024). [*Ад хаты да хаты і да галоўнай сцэны – „Конікі” у Давід-Гарадку*]. Pobrano z: <https://media-polesye.by/news/ad-haty-da-haty-i-da-galo%D1%9Enaj-sczeny-koniki-u-david-garadku/> (dostęp: 28.02.2024).
- Âkubenok, Vadim. (2022). *Reportaž: Bajkery i „Koniki” s tûningom: kak v David-Gorodke otmetili kolâdnuj večer.* [Якубенок, Вадим. (2022). *Репортаж: Байкеры и „Конікі” с тунінгом: как в Давид-Городке отметили колядний вечер*]. Pobrano z: <https://www.belta.by/regions/view/reportazh-bajkery-i-koniki-s-tjuningom-kak-v-david-gorodke-otmetili-koljadnyj-vecher-479494-2022/> (dostęp: 28.02.2024).
- „*Chodzenie z kozą*”, czyli kujawskie zapusty. (2019). Pobrano z: <https://www.kalendarzrolnikow.pl/5000/chodzenie-z-koza-czyli-kujawskie-zapusty> (dostęp: 28.02.2024).
- Chodzenie z kozą na Kujawach wpisane na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.* (2021). Pobrano z: <https://www.national-geographic.pl/artukul/chodzenie-z-koza-na-kujawach-wpisane-na-krajowa-liste-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego> (dostęp: 28.02.2024).
- Dorosz, Piotr. (2021). *Gdzie koza chodzi...* Pobrano z: <https://jedynka.polskieradio.pl/artukul/2679339,Gdzie-koza-chodzi> (dostęp: 28.02.2024).
- Egorenkova, Lûbov'. (2023). *Glybinka. Ćym ganarycca i pryvablivae gascej Davyd-Garadok.* [Егоренкова, Любовь. (2023). *Глыбінка. Чым ганарыцца і прываблівае гасцей Давыд-Гарадок*]. Pobrano z: <https://minknews.by/glybinka-chym-ganaryczcza-i-pryvablivae-gasczej-davyd-garadok/> (dostęp: 28.02.2024).
- Foto-video reportaž: v David-Gorodke otprazdnovali „Koniki”.* (2022). [*Фотавідеа рэпартаж: в Давид-Городке отпраздновали „Конікі”*]. Pobrano z: <https://polese.by/foto-video-reportazh-v-david-gorodke-otprazdnovali-koniki/> (dostęp: 28.02.2024).
- Fuminkowska, Ewelina. (2024a). *Koza Wólka już przygotowana. Kolorowy korowód wyjedzie na ulice. Zdjęcia.* Pobrano z: <https://aleksandrowkujawski.naszemiasto.pl/koza-wolka-juz-przygotowana-kolorowy-korowod-wyjedzie-na/ar/c13-9602289> (dostęp: 28.02.2024).
- Fuminkowska, Ewelina. (2024b). *Kujawskie zapusty. Koza ze Śliwkowa wyjechał na ulice wsi – mamy zdjęcia i wideo.* Pobrano z: <https://pomorska.pl/kujawskie-zapusty-koza-ze-sliwkowa-wyjechal-na-ulice-wsi-mamy-zdjecia-i-wideo/ar/c1-18298465> (dostęp: 28.02.2024).
- Gnomik, Vasâ. (2023). *Bol’soj prazdnik v David-Gorodke.* [Гномик, Вася. (2023). *Большой праздник в Давид-Городке*]. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=CTBIJ6aoa3E> (dostęp: 28.02.2024).
- Gamzovič, Rëgina. (2020). „*Oj tam, pad Ščadrom...*”. [Гамзовіч, Рэгіна. (2020). „*Ой там, над Шчадром...*”]. Pobrano z: <http://www.kimpress.by/index.phtml?page=2&id=16864> (dostęp: 28.02.2024).
- HolidayAndTravel. (2019). *Obrâd „Koniki” v beloruskom „David-Gorodke”.* [HolidayAndTravel. (2019). *Обряд „Конікі” в белорусском „Давид-Городке”*]. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=2jr7ZNmUxWM> (dostęp: 28.02.2024).
- Înventar nematèryâl'naj kul'turnaj spadčynu.* (b.d.). [Ивентар нематэрыяльнай культурнай спадчыны. (б.д.)]. Pobrano z: <https://living-heritage.by/> (dostęp: 18.06.2023).
- Janikowski, Grzegorz. (2021). „*Chodzenie z kozą*” jednym z nowych wpisów na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Pobrano z: <https://podroze.onet.pl/aktualnosci/chodzenie-z-koza-jednym-z-nowych-wpisow-na-krajowej-liscie-niematerialnego/92nq4xh> (dostęp: 28.02.2024).

- Jaraszewicz, Hanna. (2023). *Koniki-2023 ў Davyd-Garadku*. [Jaraszewicz, Hanna. (2023). *Конікі-2023 ў Давыд-Гарадку*]. Pobrano z: <https://www.facebook.com/Jaraszewicz/posts/pfbid0ANhGA7tEWYi9WLuDkhwVwNQN4QciN72EYCFpJc3xizFpRguaik5WhP81wJGpNaTDI> (dostęp: 28.02.2024).
- Kak prohodit starinnyj obrád „Koniki” v David-Gorodke*. (2024). [Как проходит старинный обряд „Конікі” в Давид-Городке]. Pobrano z: <https://brestcity.com/blog/kak-prohodit-starinnyj-obryad-koniki-v-david-gorodke-video> (dostęp: 28.02.2024).
- Kalesnikava, Maša. (2020). „*Koniki bāguc’*”: *āk u Davyd-Garadku adgulāli Ščadrēc*. [Калеснікава, Маша. (2020). „Конікі бягуць”: як у Давыд-Гарадку адгулялі Шчадрэц]. Pobrano z: <https://euroradio.fm/koniki-byaguc-yak-u-david-garadku-adgulyali-shchadrec> (dostęp: 28.02.2024).
- Kapustnik bodzie i poszczypuje*. (2017). Pobrano z: <https://regiony.rp.pl/archiwum/art17581211-kapustnik-bodzie-i-poszczypuje> (dostęp: 18.01.2024).
- Korowód zapustny przeszedł ulicami Włocławka*. (2018). Pobrano z: <https://wiadomosci.onet.pl/kujawsko-pomorskie/korowod-zapustny-przeszedl-ulicami-wloclawka/fqphb4c> (dostęp: 28.02.2024).
- Koza straszy na Kujawach w zapusty*. (2019). Pobrano z: <https://www.tygodnik-rolniczy.pl/wies-i-rodzina/koza-straszy-na-kujawach-w-zapusty-2376225> (dostęp: 28.02.2024).
- Koza 5533. (2021). *Koza Wilkowice – Ostatki 2021*. Pobrano z: https://www.youtube.com/watch?v=NT1WPev_yF4 (dostęp: 28.12.2023).
- Kujawskie „chodzenie z kozą” na liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego*. (2021). Pobrano z: <https://torun.wyborcza.pl/torun/7,48723,26795787,kujawskie-zapusty-na-listcie-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego.html> (dostęp: 28.02.2024).
- Kujawskie tradycje – „Chodzenie z kozą”*. (2024). Pobrano z: https://www.aleksandrowkujawski.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&sub=0&subsub=0&menu=6&artykul=6329&akcja=artykul (dostęp: 28.02.2024).
- Kujawskie Zapusty*. Pobrano z: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064575164266> (dostęp: 28.02.2024).
- Kurowska, Natalia. (2022). *Kujawska „Kozą” odwiedziła Ciechocinek*. Pobrano z: <https://bydgoszcz.tvp.pl/58747715/kujawska-koza-odwiedzila-ciechocinek> (dostęp: 28.02.2024).
- „*Labčanka*” i „*Koniki*” v *David-Gorodke*. (2024). [„Лабчанка” и „Конікі” в Давид-Городке. (2024)]. Pobrano z: <https://lnc.by/news/kultura/labchanka-i-koniki-v-david-gorodke/> (dostęp: 28.02.2024).
- Lewicka-Ritter, Krystyna. (2021). *Redaktor Lewicka-Ritter o tradycji chodzenia z „kozą” i maszkarach zapustnych*. Pobrano z: <https://tygodnikbydgoski.pl/kultura/redaktor-lewicka-ritter-o-tradycji-chodzenia-z-koza-i-maszkarach-zapustnych> (dostęp: 21.11.2023).
- Macijewska, Joanna. (2023). *Korowód Grup Zapustnych przejdzie ulicami Włocławka*. Pobrano z: <https://wloclawek.naszemiasto.pl/korowod-grup-zapustnych-przejdzie-ulicami-wloclawka-takie/ar/c13-9212393> (dostęp: 28.02.2024).
- Magda G. (b.d.). *@WiwatZapusty*. Pobrano z: <https://www.youtube.com/@WiwatZapusty> (dostęp: 28.02.2024).
- Majster Rafał. (2023). *Tak się obchodzi koniec karnawału na Kujawach*. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=NinKa-8O2hc> (dostęp: 28.02.2024).
- Media-Poles'e. (2020). *Starinnyj kolādnyj obrád „Koniki” v David-Gorodke*. [Медиа-Полесье. (2020). Старинный колядный обряд „Конікі” в Давид-Городке]. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=ds78-1Mxe2o> (dostęp: 28.02.2024).

- Mel'nik, Anna. (2020). *Prazdnik „Koniki” vstrečal gostej*. [Мельник, Анна. (2020). Праздник „Коники” встречал гостей] Pobrano z: <https://polese.by/prazdnik-koniki-vstrechal-gostej/> (dostęp: 3.03.2024).
- Mel'nik, Anna. (2022). „Koniki” v David-Gorodke: vzglád iznutri. [Мельник, Анна. (2022). „Коники” в Давид-Городке: взгляд изнутри]. Pobrano z: <https://polese.by/koniki-vzgljad-iznutri/> (dostęp: 3.03.2024).
- Nikiforenko, Aleksandr. (2023). *Nematerial'noe kul'turnoe nasledie Belarusi: „Koniki” zaržajuť po polnoj!*. [Никифоренко, Александр. (2023). Нематериальное культурное наследие Беларуси: „Коники” заряжают по полной!]. Pobrano z: <https://polese.by/nematerialnoe-kulturnoe-nasledie-belarusi-koniki-zarjazhajut-po-polnoj/> (dostęp: 3.03.2024).
- Nikiforenko, Aleksandr. (2024). „Koniki”: otdohnut' dušoj. [Никифоренко, Александр. (2024). „Коники”: отдохнуть душой]. Pobrano z: <https://polese.by/koniki-otdohnut-dushoj/> (dostęp: 3.03.2024).
- Okraska, Magdalena. (2023). *Świat na opak*. Pobrano z: <https://www.polskieradio.pl/377/7415/Artykul/3109268,swiat-na-opak> (dostęp: 28.02.2024).
- Ormanowska, Katarzyna. (2020). *Taniec i śpiew! Ostatni dzień karnawału po kujawsku*. Pobrano z: <https://bydgoszcz.tvp.pl/46821893/zapusty-kujawskie> (dostęp: 28.02.2024).
- Ostatki. (2024). Pobrano z: <https://www.polskieradio.pl/377/7416/artykul/2269636,ostatki> (dostęp: 28.02.2024).
- Podkoziołek w Kruszynie 2024 r.* (2024). Pobrano z: <https://nwloclawek.pl/artykul/podkoziolek-w-kruszynie/1527648> (dostęp: 28.02.2024).
- Radosny orszak Kozy zawital do Urzędu.* (2024). Pobrano z: <https://zlotnikikujawskie.pl/aktualnosci/radosny-orszak-kozy-zawital-do-urzedu.html> (dostęp: 28.02.2024).
- Rakowicz, Grażyna. (2023). *Koza wędruje po domach. To znak, że na Kujawach świętują zapusty*. Pobrano z: <https://bydgoszcz.tvp.pl/66397018/rozpoczal-sie-czas-chodzenia-z-koza> (dostęp: 28.02.2024).
- Rolnik Pracuje. (2019). *Misiek Tańczy w John Deere*. Pobrano z: <https://youtu.be/nQWLIC6NKz0?feature=shared> (dostęp: 28.02.2024).
- Rolnik Szuka. (2021). *Koza Ossowo / Koza Kaniewo*. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=IYiZSJ6ZjH8> (dostęp: 28.02.2024).
- Rosińska, Izabela. (2021). *Kujawski karnawał*. Pobrano z: <https://mlynwiedzy.org.pl/chodzenie-z-koza/> (dostęp: 28.02.2024).
- Širyj, Taras. (2022). *Naši „Koniki” kruče, čem Novyj god*. [Щирый, Тарас. (2022). Наши „Коники” круче, чем Новый год]. Pobrano z: <https://people.onliner.by/2022/01/16/obryad-koniki> (dostęp: 28.02.2024).
- Širyj, Taras. (2024). *Zdes' Superman otryvaetsá s konem*. [Щирый, Тарас. (2024). Здесь Супермен отрывается с конем]. Pobrano z: <https://people.onliner.by/2024/01/15/david-gorodo> (dostęp: 28.02.2024).
- Sikora, Joanna. (2022). *Grupy zapustne odwiedzają mieszkańców kujawskich wsi. To znak, że koniec karnawału już, już*. Pobrano z: <https://bydgoszcz.tvp.pl/58722362/grupy-zapustne-odwiedzaja-mieszkanow-wsi> (dostęp: 28.02.2024).
- Sikorska, Dominika. (2021). *Kujawska koza na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego*. Pobrano z: <https://bydgoszcz.tvp.pl/56481211/kujawska-koza-na-krajowej-liscie-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego> (dostęp: 28.02.2024).
- Skvarcheuski, Dzmitry. (2023). *Padžálüsá nekatorymì dumkamì i ũražannámì paslá Konikaj i Davyd-Garadku*. [Skvarcheuski, Dzmitry. (2023). Паўзялюся некаторымі думкамі і ўражаннямі пасля Конікаў і Давыд-Гарадку].

- i ўражаннямі пасля Конікаў у Давыд-Гарадку*]. Pobrano z: <https://www.facebook.com/dzmitry.skvarcheuski/posts/pfbid02Xk1YkmiYDSoeEc7RRCbnYh8fLMKkDy4pbZC8G SZH9JyCNNXYsKWayBFfU4GvBXCNI> (dostęp: 28.02.2024).
- Stas'ko, Kirill. (2024). *Fotofakt. V David-Gorodke prošel starinnyj zimnij obrád „Koniki”*. [Стасько, Кирилл. (2024). *Фотофакт. В Давид-Городке прошел старинный зимний обряд „Коніку”*]. Pobrano z: <https://www.sb.by/articles/fotofakt-v-david-gorodke-proshyel-starinnyu-zimnij-obryad-koniki.html> (dostęp: 28.02.2024).
- Telekanal ONT. (2020). *Koládki so zvezdoj: „koniki” v David-Gorodke*. [Телеканал ОНТ. (2020). *Колядки со звездой: „коніку” в Давид-Городке*]. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=6nGDFsGf4bA> (dostęp: 28.02.2024).
- Tradycja we Włocławku nie ginie. To ćwierćwiecze tradycyjnego korowodu*. (2014). Pobrano z: <https://wiadomosci.onet.pl/kujawsko-pomorskie/tradycja-we-wloclawku-nie-ginie-to-cwierciecie-tradycyjnego-korowodu/143f2jd> (dostęp: 28.02.2024).
- TRK Brest. (2020). „Koniki” – Belaruski Brënd [Трк Брест. (2020). „Конікі” – Беларускі Брэнд]. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=27x2Ac9J3N4> (dostęp: 28.02.2024).
- „Tut adčuvaецца, što stary svet aščè troški zahavaŭsá. Ĩ zvyčaj sapraŭdy žyvu”*. *Gistoryk navedaŭ „Koniki” ũ Davyd-Garadku*. (2023). [„Тут адчуваецца, што стары свет яшчэ трошкі захавался. І звычай сапраўды жывы”. Гісторык наведваў „Конікі” ў Давыд-Гарадку]. Pobrano z: <https://nashaniva.com/307626> (dostęp: 28.02.2024).
- Urząd Miejski w Lubrańcu* (2023). Pobrano z: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid05PX2g3FqhFYtvfR4djWuFgA4dnvrTSvhRioENsfmRmRsLjJhba5XmvgdozwUSuNQQI&id=100064659763184 (dostęp: 28.02.2024).
- V David-Gorodke ežegodno prohodât „Koniki”*. (2020). [В Давид-Городке ежегодно проходят „Коніку”]. Pobrano z: https://www.tvr.by/news/kultura/v_david_gorodke_ezhegodno_prokhodyat_koniki/ (dostęp: 28.02.2024).
- Vasil' Dran'ko-Majsŭk: „Koniki” – gëta svâta, na âkîm use ščaslivŭâ*. (2023). [Васіль Дранько-Майсюк: „Конікі” – гэта свята, на якім усе шчаслівыя]. Pobrano z: <https://radiounet.fm/vasil-dranko-majsyuk-koniki-geta-svyata-na-yakim-use-shchaslivyya/> (dostęp: 28.02.2024).
- Z głowâ w radiowozie. Zapusty na ulicach Włocławka*. (2018). Pobrano z: <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2018-02-11/z-glowa-w-radiowozie-zapusty-na-ulicach-wloclawka-zdjecia/> (dostęp: 28.02.2024).
- Zagorskaâ, Vol'ga. „Koniki” – sapraŭdny mâscovy karnaval, abo âk u Davyd-Garadku Ŗčadrëc svâtkavali*. [Загорская, Вольга. (2022). „Конікі” – сапраўдны мясцовы карнавал, або як у Давыд-Гарадку Шчадрэц святкавалі]. Pobrano z: <https://budzma.org/news/koniki-u-davyd-garadku.html> (dostęp: 28.02.2024).
- Zaręba, Michał. Karnawal się kończy, więc na ulicach Torunia pojawił się pochód z Kozq*. Pobrano z: <https://www.radiopik.pl/2,117132,karnawal-sie-konczy-wiec-na-ulicach-torunia-poja> (dostęp: 28.02.2024).

Studies / Opracowania

- Bas'ko, Vol'ga; Valodzina, Taccâna; Kucharonak, Taccâna. (2008). *Kalândarnyâ svâty, zvyčaj i abrady*. W: Tamara Varfalameeva (red.). *Tradycyjnaâ mastackaâ kul'tura belarusai*, t. 4: *Brësc'kae Palesse*, kn. 1 (s. 19–244). Minsk: Vyšëjšaâ škola. [Басько, Вольга; Валодзіна, Тацяна; Кухаронак, Тацяна. (2008). *Каландарныя святы, звычай і абрады*. У:

- Тамара Варфаламеева (рэд.). *Традыцыйная мастацкая культура беларусаў*, т. 4: *Брэсцкае Палессе*, кн. 1 (с. 19–244). Мінск: Вышэйшая школа].
- Bas'ko, Vol'ga; Valodzina, Taccâna; Kucharonak, Taccâna. (2010). *Kalândarnyâ svâty, zvyčaj i abrađy*. W: Tamara Varfalameeva (red.). *Tradycyjnaâ mastackaâ kul'tura belarusaŭ*, t. 5: *Cêntral'naâ Belarus'*, кн. 1 (s. 21–358). Minsk: Vyšějšaâ škola. [Басько, Вольга; Валодзіна, Таццяна; Кухаронак, Таццяна. (2010). Каляндарныя святы, звычаі і абрады. У: Тамара Варфаламеева (рэд.). *Традыцыйная мастацкая культура беларусаў*, т. 5: *Цэнтральная Беларусь*, кн. 1 (с. 21–358). Мінск: Вышэйшая школа].
- Jełowicki, Arkadiusz. (2018). *Wielkopolskie siwki*. W: Arkadiusz Jełowicki (red.). *Muradyny, żandary, siwki – żywa tradycja w Wielkopolsce* (s. 27–47). Szreniawa: Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego.
- Klimek, Łukasz (red.). (2014). *Świat Lajkonika: konik na świecie*. Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa.
- Kolberg, Oskar. (1962 [1867]). *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*, Serya III: *Kujawy*, cz. 1. Warszawa: Drukarnia Jana Jaworskiego.
- Koval'čuk, Nadiâ. (2021). *Tradicijni svâta ta obrâdi Rivnens'kogo Polissâ: struktura, terminologijâ, geografiâ poširennâ (seredina XX st.)*. Kiïv: Art Ekonomî. [Ковальчук, Надія. (2021). *Традиційні свята та обряди Рівненського Полісся: структура, термінологія, географія поширення (середина XX ст.)*. Київ: Арт Економі]
- Krzyżaniak, Barbara. (2001). *Obrzędy i zwyczaje zapustne*. W: Roderyk Lange, Aleksander Pawlak, Barbara Krzyżaniak. *Folklor Kujaw* (s. 171–178). Poznań: Fundacja Instytutu Choreologii w Poznaniu.
- Kucharonak, Taccâna. (2001). *Maski ŭ kalândarnaj abradnasci belarusaŭ*. Minsk: Uradžaj. [Кухаронак, Таццяна. (2001). *Маскі ў каляндарнай абраднасці беларусаў*. Мінск: Ураджай].
- Leshkevich, Alena. (2022). *Tradycyjny kalândar: Narysy*. Minsk: Belarускаâ navuka. [Ляшкевіч, Алена. (2022). *Традыцыйны каляндар: Нарысы*. Мінск: Беларуская навукa].
- Leshkevich, Alena. (2023a). „Jesteśmy Kożą na telefon”: grupa z Paniewa. W: Alena Leshkevich, Katarzyna Waszczyńska (red.). *Kujawskie zapusty. Szkice etnograficzne* (s. 19–43). Kraków: Księgarnia Akademicka. DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383680118>.
- Leshkevich, Alena. (2023b). Od obrzędu do zabawy: przekształcenie kołędowania w czasie tradycyjnych świąt dorocznych w Białorusi i Polsce (na przykładzie kołędowania Koniki w Dawyd-Haradku i chodzenia z kożą na Kujawach). *Acta Albaruthenica*, 23, s. 193–212. DOI: <https://doi.org/10.31338/2720-698Xaa.23.11>.
- Leshkevich, Alena. (2024). Intangible cultural heritage of Poland and Belarus in media messages (identification of threats). *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 63, s. 91–106. <https://doi.org/10.12775/LSE.2024.63.05>
- Leshkevich, Alena; Waszczyńska, Katarzyna, (red.). (2023). *Kujawskie zapusty. Szkice etnograficzne*. Kraków: Księgarnia Akademicka. DOI: <https://doi.org/10.12797/9788383680118>.
- Lič'vinka, Vasil'. (1998). *Svâty i abrađy belarusaŭ*. Minsk: Belarus'. [Ліцьвінка, Васіль. (1998). *Святы і абрады беларусаў*. Мінск: Беларусь].
- Łopatynska, Hanna. (2009). *Polowanie na kozy. Zapusty na Kujawach w badaniach Muzeum Etnograficznego w Toruniu*. W: Piotr Nowakowski, Krystyna Pawłowska, Monika

- Grabowska (red.). *Świat na opak: ludowe zapusty, wczoraj i dziś, na przykładzie wybranych regionów w Polsce* (s. 37–41). Włocławek: Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej.
- Łopatyńska, Hanna. (2020). „Postacie, rekwizyty i formy obrzędów kołędniczych”. W: Hubert Czachowski, Agnieszka Kostrzewa, Hanna Łopatyńska (red.). *Aktywizatorzy szczęścia. O dawnych i współczesnych kołędnicach* (s. 136–283). Toruń: Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu.
- Michałowska, Grażyna. (2020). *UNESCO. Sukcesy, porażki, wyzwania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Marmysh, Taccâna. (2020). Ugrozy instytucjonalizacji narodnego twórcstwa v Gosudarstvennom spiske istoriko-kul’turnyh cennostej Belarusi. W: Tat’âna Volodina, Mare Kyjva (red.). *Missiâ vypolnima – 2, Perspektyvy izučeniâ folklorâ: vzglâd iz Belarusi i Ėstonii* (s. 309–326). Minsk: Belaruskâ navuka. [Мармыш, Татьяна. (2020). Угрозы институциализации народного творчества в Государственном списке историко-культурных ценностей Беларуси. В: Татьяна Володина, Маре Кыйва (ред.). *Миссия выполнима – 2, Перспективы изучения фольклора: взгляд из Беларуси и Эстонии* (с. 309–326). Минск: Беларуская навукa].
- Pawłowska, Krystyna. (1988). Zapusty na Kujawach. Analiza struktury obrzędu. *Rocznik Muzealny*, 2, s. 111–149.
- Pawłowska, Krystyna. (1990). Obrzędy zapustne na Kujawach – prezentacja wyników badań oraz ich wykorzystanie w pracy oświatowej muzeum. W: Tadeusz Baraniuk, Irena Kotowicz-Borowy (red.). *Od obrzędu do teatru obrzędowego* (s. 205–222). Ciechanów: Muzeum Okręgowe w Ciechanowie.
- Pawłowska, Krystyna. (1998). The phenomenon of one site. The customs fostered in Kujawy towards the end of carnival. In: Katarzyna Kaniowska, Danuta Markowska (ed.). *Ethnology and anthropology at the time of transformation. Poland at the 14th Congress of the International Union of anthropological and ethnological sciences* (p. 123–127). Łódź: Polish Academy of Sciences, Ethnological Sciences Committee.
- Pawłowska, Krystyna. (2009). Od ludowych zapustów do miejskiej karnawałowej parady. W: Piotr Nowakowski, Krystyna Pawłowska, Monika Grabowska (red.). *Świat na opak: ludowe zapusty, wczoraj i dziś, na przykładzie wybranych regionów w Polsce. Materiały z konferencji naukowej poświęconej obrzędowości zapustnej zorganizowanej przez Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku w dniu 19.02.2009 r.* (s. 27–35). Włocławek: Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej.
- Pawłowska, Krystyna; Wąsik, Beata, (red.). (2014). *Kujawskie zapusty: od obrzędu do zabawy*. Włocławek: Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej.
- Składowska-Antonowicz, Kalina. (1990). Obrzędy zapustne w Szymborzu na Kujawach. W: Tadeusz Baraniuk, Irena Kotowicz-Borowy (red.). *Od obrzędu do teatru obrzędowego* (s. 223–241). Ciechanów: Muzeum Okręgowe w Ciechanowie.
- Smyk, Katarzyna. (2016). Działania na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego na przykładzie obrzędu brodacze ze Sławatycz. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 55, s. 110–139.
- Soćko-Mucha, Alicja. (2023). Od „tradycji” do „niematerialnego dziedzictwa”. Przykład szopkarstwa krakowskiego. *Perspektywy kultury*, 40/1, s. 43–58. DOI: <https://doi.org/10.35765/pk.2023.4001.05>
- Stelmachowska, Barbara. (1933). *„Podkoziotek” w obrzędowości zapustnej Polski zachodniej*. Poznań: G. Gebethner i Wolff.

Valodzina, Taccâna; Kucharonak, Taccâna; Smirnova, Iryna. (2012). Kalândarnyâ svâty, zvuyčai i abrady. W: Tamara Varfalameeva (red.). *Tradycyjnaâ mastackaâ kul'tura belarusaŭ*, t. 6: *Gomel'skae Palesse i Padnâproŭe*, kn. 1 (s. 23–157). Minsk: Vyšëjšaâ škola. [Валодзіна, Таццяна; Кухаронак, Таццяна; Смірнова, Ірына. (2012). Каляндарныя святы, звычэй і абрады. У: Тамара Варфаламеева (рэд.). *Традыцыйная мастацкая культура беларусаў*, т. 6: *Гомельскае Палесце і Падняпроўе*, kn. 1 (с. 23–157). Мінск: Вышэйшая школа].

Van Genneper, Arnold. (1909). *Les rites de passage*. Paris: Émile Nourry.

SUBMITTED: 2024.03.04

ACCEPTED: 2024.10.17

PUBLISHED ONLINE: 2025.01.08

ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

Alena Leshkevich / Алена Ляшкевіч – Polska, Lublin; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; Instytut Nauk o Kulturze; Katedra Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego; stypendystka; kandydat nauk filologicznych (nostryfikowano jako dr w dziedzinie nauk o kulturze i religii); *specjalność*: folklorystyka; *zainteresowania naukowe*: kultura tradycyjna, obrzędy doroczne, folklorystyka porównawcza, twórczość Floriana Czarnyszewicza, etnografia drobnej szlachty.

Adres: pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, 20-031 Lublin

Wybrane publikacje:

1. Ляшкевіч, Алена. (2022). Апісанне шляхецкага палескага вяселля 1930-х гг. у Станіслава Дваракоўскага і сучасныя запісы па яго слядах. *Беларускі фальклор: матэрыялы і даследаванні*, 9, с. 228–254.
2. Ляшкевіч, Алена. (2022). *Традыцыйны каляндар: нарысы*. Мінск: Беларуская навука.
3. Ляшкевіч, Алена. (2021). Праблема сезоннай ідэнтыфікацыі беларускага масленічнага абрадавага комплексу. *Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі*, 29, с. 346–353.
4. Ляшкевіч, Алена; Прыбылова, Васіліна. (2020). *Масленіца. Абрад. Песні. Напевы*. Мінск: Беларуская навука.
5. Ляшкевіч, Алена. (2020). Масленічная калодка, сінанімічныя прадметы і пакаранне моладзі за неўступленне ў шлюб. *Беларускі фальклор: матэрыялы і даследаванні*, 7, с. 318–350.